

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 12 (2023/Kış), ss. 179-201.

Geliş Tarihi: 21 Ekim 2022

Kabul Tarihi: 5 Ocak 2023

Araştırma Makalesi/Research Article*

Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği ve Milli Kütüphane'nin Kuruluşu

Döndü Sena GÖNDÜRÜ**

Öz

Avrupa'da, yayınlanan yazılı eserleri derleyen, okuyucuların ve araştırmacıların hizmetine sunan ve "milli kütüphane" olarak adlandırılan kütüphaneler, 1795 yılından itibaren kurulmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde de bir milli kütüphane kurulması düşünülmüşse de bu mümkün olamamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra milli kütüphane kurulması konusunda karar alınmış, bazı projeler hazırlanmış ancak bunlar hayata geçirilememiştir. Bununla birlikte Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu ile her eserden bir nüshanın toplanması ilerde açılacak olan Milli Kütüphane'nin temelini teşkil etmiştir. Milli kütüphane kurma hususunda somut adımlar, modern kütüphanecilik eğitimi almış olan Adnan Ötüken'in kişisel çabaları ve kararlılığı ile atılabilmektedir. 1942 yılından itibaren Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde modern kütüphanecilik kursları düzenlenerek kütüphane uzmanları yetiştirilmeye başlanmış, 1946 yılında Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu kurulmuştur. 1947 yılında faaliyete başlayan Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği de Adnan Ötüken'e ve Hazırlık Bürosu'na milli kütüphane kurma çalışmalarında maddi destek sağlayarak ve kitap toplayarak destek vermiştir. Türk Milli Kütüphanesi Ağustos 1948 tarihinde hizmete açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kütüphanecilik, Milli Kütüphane, Adnan Ötüken, Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Öğr. Gör. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, (sena.arslan@yobu.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-9768-4589).

The National Library Aid Association and the Foundation of the National Library

Abstract

Since 1795, libraries called "national libraries" have begun to be established in Europe, which compile the published written works and make them available to readers and researchers. Although it was thought to establish a national library in the Ottoman Empire, this was not possible. After the proclamation of the Republic, it was decided to establish a national library, some projects were prepared, but these could not be implemented. However, the Law on Compilation of Printed Letters and Pictures and the collection of a copy of each work constituted the basis of the National Library, which will be opened in the future. Concrete steps in the establishment of the national library could be taken with the personal efforts and determination of Adnan Ötügen, who had received modern librarianship training. Since 1942, modern librarianship courses have been organized in the Faculty of Language, History and Geography, and library specialists have been trained, and the National Library Preparatory Office was established in 1946. The Association for Helping the National Library, which started its activities in 1947, also supported the Preparation Bureau by providing financial support in the efforts to establish a national library and by collecting books. The Turkish National Library was open in August 1948.

Keywords: Librarianship, National Library, Adnan Ötügen, The Association for Helping the National Library

Giriş

Milli kütüphaneler, "ülkelerinin tarihi, politik ve sosyal yapılarına göre kuruluş ve gelişme sürecinde üretilen tüm fikir ürünlerini eksiksiz toplamak, bibliyografik denetimi, kataloglamada standartlaşmayı, bilgiye erişimi, bilgi ağlarının kurulması ve bunların uluslararası bilgi iletişim merkezlerine bağlanmasını sağlamakla yükümlü kurumlardır"¹. Tuncor da milli kütüphaneyi, milli kültür araştırmalarını mümkün kılmak, bu maksada elverişli bütün eserleri ve belgeleri bir araya toplayarak esaslı bir merkez vücuda getirmek aynı zamanda

¹ Leman Şenalp, "Türkiye Milli Kütüphanesi'nin Kuruluş Yılları (1945-1955)", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Cilt:19, Sayı:2, 2005, s.219.

her türlü bilim ve sanat çalışma ve incelemelerini kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş bir araştırma ve müracaat kütüphanesi olarak tanımlanmaktadır.² Bu bağlamda milli kütüphaneler nesillerin kültür miraslarını korumak ve sonraki kuşaklara aktarmak adına önemli bir misyona sahiptirler.³

Avrupa'da XIX. yüzyılda milli kütüphaneler kurulmaya başlanmıştır. İlk olarak 1795 yılında Fransa'da Kraliyet Kütüphanesi Fransız Milli Kütüphanesi'ne dönüştürülmüştür. Bunu İngiltere, Danimarka, Avusturya gibi ülkeler takip etmiş, XIX. Yüzyıl içinde 20'den fazla milli kütüphane kurulmuştur.⁴ Bu kütüphaneler ülkelerindeki ve yabancı dillerdeki yazılı eserleri toplayan merkezler olarak ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik akımına paralel olarak bağımsız olan her ülkede bir milli kütüphane kurulmuştur.⁵

Osmanlı Devleti'nde de matbaacılığın gelişmeye başlaması ve yazılı eser sayısının artması ile birlikte bir milli kütüphane (devlet kütüphanesi) kurma fikri gündeme gelmiştir. Münif Efendi(Paşa), "Millet Kütüphanesi" yapılması hususunda 1869-1871 yıllarında, bir layiha hazırlamıştır. Ethem Pertev Paşa bazı ilaveler yaparak bu layihayı dönemin sadrazamı Ali Paşa'ya sunmuşsa da elle tutulur bir sonuca ulaşamamıştır.⁶ Diğer taraftan 1881'de kütüphanelerin idaresine dair bir layiha yayınlanmış, ardından basılan her eserden bir nüshasının ücretsiz kütüphaneye verilmesine dair bir irade yayınlanmışsa da bu girişimler bir milli kütüphane kurulmasına yönelik olamamıştır.⁷

II. Meşrutiyet döneminde kütüphaneye duyulan ihtiyaç artarken İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1913 tarihindeki kongresinde kütüphanelerin düzenlenmesi ve başkentte bir milli kütüphanenin kurulması da gündeme alınmıştır. Bu dönemde adında "milli" kelimesi yer alan kütüphaneler kurulmaya başlanmıştır. "Milli" kelimesinin İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin milliyetçi yaklaşımının da bir yansıması olduğu ileri sürülebilir. İlk olarak

² Ferit Ragıp Tuncor, "Günden Güne ve Hızla Gelişen Bir Kültür Müessesesi Milli Kütüphane", *Öğretmen*, Yıl:19, Sayı:11, 1966, s.26

³ Adnan Ötügen, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:IV, Sayı:1, 1955, s.30.

⁴ Mustafa Akbulut, "Milli Kütüphaneler", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:XXXIII, Sayı:1, 1984, s.2.

⁵ Müjgan Cunbur, "Milli Kütüphane Yaptırma Teşebbüsleri", *Halkevleri Dergisi*, Yıl:3, Sayı:30, Nisan 1969, s.11

⁶ Gönül Büyüklimanlı vd.(Ed), *Geçmişten Geleceğe Köprü Milli Kütüphane*, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 2011, s.19; Cunbur, a.g.m., s.11.

⁷ Tuba Çavdar Karatepe, "Milli Kütüphane", <https://islamansiklopedisi.org.tr/milli-kutuphane>, (Erişim tarihi 1 Eylül 2022); *Geçmişten Geleceğe Köprü Milli Kütüphane*, s.19.

1912'de İzmir Milli Kütüphanesi kurulmuş, bunu Kayseri, Eskişehir ve Bursa'da kurulan daha çok halk kütüphanesi niteliğinde olan kuruluşlar takip etmiştir.⁸

1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli Kütüphane Kurma Çalışmaları

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'de kütüphanelerin gelişimi hız kazandığı gibi kütüphane meselesi daha ciddiyetle ele alınmaya başlanmıştır. İlk olarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye'de bulunan bütün ilim ve eğitim kurumları maarif vekaleti çatısı altında toplanırken kütüphaneler de maarif vekaletine bağlanmıştır.⁹ Müzeler, kütüphaneler ve güzel sanatlar işleri için maarif vekaleti hars şubesi görevli kılınmıştır. Bununla birlikte Osmanlı'dan devralınan kütüphanelerin durumu da pek de iç açıcı değildir. Mevcut kütüphaneler; bina, koleksiyon, bütçe ve personel açısından oldukça yetersizdir. ¹⁰ 1925 yılında Türkiye'de kütüphanelerin durumuna dair bir rapor hazırlayan hars şubesi müdürü Hamit Zübeyir Koşay şu tespitte bulunmaktadır: *"Türkiye Cumhuriyetini teşkil eden 74 Vilâyet, 395 kazadan 45 Vilâyet merkezi 366 kaza Umumi Kütüphaneden mahrumdur. Mevcut kütüphanelerden 11 tanesinin Bursa mülhakatında 15 tanesinin Kastamonu'da 40 dan fazlasının İstanbul'da olduğunu nazarı itibara alacak olursak kütüphanelerin sureti tevziinin de fena olduğu tahakkuk eder. İstanbul kütüphanelerinde yüz binlerce kitap olmasına mukabil tekmil Anadolu'da hususi kütüphanelerde dahil olduğu halde nihayet 60-70 bin cilt kitap vardır. Kitapların cins ve nevinden sarfınazar bu adet Anadolu'nun nüfusu ve mesahasına göre fevkalade küçüktür."*¹¹

Söz konusu olumsuzlukların yanı sıra nüfusun önemli bir kısmının okur-yazar olmamasının da kütüphanelerin gelişimini yavaşlatan önemli etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Buna ülkede basılan kitap sayısının

⁸ Müşerref Avcı, *Atatürk Dönemi Kütüphanecilik Faaliyetleri (1923-1938)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2017, s.73; Jale Baysal, *"Kütüphanecilik", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1309; Karatepe, a.g.m.

⁹ Leman Şenalp, *"Cumhuriyet Döneminde Kütüphaneciliğimiz"*, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt: 23, Sayı:1, 1974, s.40.

¹⁰ Leman Şenalp, *"Atatürk Dönemi Eğitim Sisteminde Kütüphanelerin Yeri"*, *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Cilt:7, Sayı:21, 1991, s.514.

¹¹ Hamit Zübeyir Koşay, *"Kütüphanelere Dair"*, *Türk Kütüphaneciler Derneği*, Cilt:IX, Sayı:1, 1960, s.36.

düşüklüğü de eklenebilir.¹² Koşay, bahsi geçen raporunda kütüphanelerin söz konusu durumunun yanı sıra başkent Ankara'da bir devlet kütüphanesi kurulması ve kütüphanecilerin yetiştirilmesi gerekliliğine dikkat çekmiştir.¹³

Koşay'ın raporunu takip eden yıllarda hükümet, Ankara'da bir milli kütüphane kurulması niyetindedir. Bu doğrultuda Mimar Kemalettin Bey'e bir proje hazırlanmış ise de somut bir adıma dönüşmemiştir. Bu dönemde zaman zaman basında da milli kütüphaneye duyulan ihtiyaç üzerinde durulmuştur.¹⁴ Daha sonraki yıllarda milli kütüphane kurulması meselesi tekrar ele alınmıştır. Profesör Egly'e kurulması planlanan kütüphane için bir proje hazırlanmış ancak kağıt üzerinde kalmıştır.¹⁵ Dolayısıyla Atatürk döneminde milli kütüphane kurma kararı söz konusudur ancak bunun eyleme dönüşmesi mümkün olamamıştır.

Bununla birlikte milli kütüphanesinin kurulması konusunda atılan en önemli adım 2 Temmuz 1934 yılında çıkarılan 2527 Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'dur.¹⁶ Kanuna göre Türkiye'de basılan her eserden beş nüsha Maarif Vekaletine verilecektir. Yine kanunda bu beş nüshanın kurulacak olan milli kütüphane, Ankara Umumi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Umumi Kütüphanesi ve İzmir Umumi

¹² Türkiye'de 1928-1933 yıllarında basılan eser sayısı 6.262, 1935 yılında basılan eser miktarı 1.618 iken 1940 yılında 2.119 kitap basılmıştır. 1944 yılında bu rakam 2.904'e ulaşmıştır. Bkz. "Türkiye'de 1928-1952 Yıllarına Ait Kitap İstatistikleri", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, 1952, ss.163-165.

¹³ Koşay, *a.g.m.*, s.38.

¹⁴ Avcı, *a.g.t.*, ss.210-213; Hakan Yaşar, "Türk Milli Kütüphanesinin Tarihçesine Genel Bir Bakış", *Kitap ve Kütüphane*, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2021, ss.163-164.

¹⁵ Yaşar, *a.g.m.*, s.163. 15 Temmuz 1933 tarihi Milliyet gazetesinde Ankara'da Keçiören'e uzanan asfalt yolun soluna tesadüf eden, ovaya hakim bir tepede milli müze, akademi ve milli kütüphane olmak üzere üç büyük müessesenin kurulacağı bunun için planların hazır olduğu yazmaktadır. "3 Büyük Müessese Kuruluyor: Akademi, Milli Müze ve Milli Kütüphane", *Milliyet*, 15 Temmuz 1933, s.8. 1937 tarihli bir haberde de yine Maarif Vekaleti'nin Ankara'da kurulacak milli kütüphane için incelemelerde bulunduğu, açılması planlanan kütüphanede İstanbul ve Anadolu'da bulunan tek kalmış eserlerin toplanacağından bahsedilmektedir. "Kütüphaneler", *Son Telgraf*, 10 Mart 1937, s.3.

¹⁶ Muzaffer Gökman kanunun çıkışı için Atatürk'ün direktif verdiğini anlatır: Atatürk, kendisine yıllar önce yazdığı bir kitabının hediye edilmesi üzerine Türkiye'de kitap ve kütüphanecilik ve basılan eserlerin takip edilip edilemediği üzerine sorular sormuştur. Aldığı cevaplar üzerine başka ülkelerde bu hususta nasıl bir yol takip edildiğini sorması ve bunun "devlet nüshası" uygulaması ile yapıldığını öğrenmesinin ardından da Türkiye'de "devlet nüshası" uygulamasının başlatılması için bir kanun düzenlenmesini istemiştir. Muzaffer Gökman, "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu ve Atatürk'e Ait Bir Hatıra", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:1, Sayı:2, 1952, ss.112-113.

Kütüphanesi (İzmir Milli Kütüphanesi)'ne verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁷ Böylece Milli Kütüphane'nin temelleri atılmış ve basılan her eserden bir nüsha milli kütüphane için derlenmeye başlanmıştır. Ayrıca bahsi geçen kânda bir nüshanın milli kütüphaneye ayrılmasının kararlaştırılması dışında uzun bir süre somut adımlar atılamasa de dönemin eğitim bakanlığının milli kütüphane kurulmasını gündemine aldığını da göstermektedir.

1930'lu yıllarda mevcut kütüphanelerin düzenlenmesi amacıyla yabancı uzmanların getirilmesi, modern kütüphanecilik eğitimi için yurt dışına öğrenci gönderilmesi de yine cumhuriyet yönetiminin kütüphanelerin gelişimi hususundaki çabalarını ortaya koymaktadır. Bu gelişmelere rağmen gerek Türkiye'deki kütüphanelerin sayı, gerek bina durumları ve gerekse sahip oldukları kitap sayısı açısından oldukça yetersizdir. Cumhuriyet öncesi ile karşılaştırıldığında önemli bir yol kat edilmiş olmakla birlikte Avrupa'daki hatta Balkanlardaki kütüphanelerle karşılaştırıldığında oldukça yetersiz durumdadır.¹⁸ Benzer durum kütüphane çalışanları için de geçerlidir. Mevcut kütüphanelerde çalışan kütüphaneciler hem sayı hem de kütüphanecilik bilgisi konusunda yeterli düzeyde değildir.¹⁹ Önemli eksiklerden biri de Türkiye'de bir milli kütüphanenin olmamasıdır.

Milli kütüphane ihtiyacı zaman zaman dönemin aydınları tarafından da dile getirilmiştir. Kendisi de tarih profesörü olan Fuat Köprülü 1938 yılında yazdığı yazısında yalnız siyaset ve idare bakımından değil milli kültür bakımından da başşehir olma azmindeki Ankara'nın yeni Türk kültürünün de kaynağı olması gerektiğine vurgu yapmış ve bir üniversite şehri de olan Ankara'da milli kütüphaneye ihtiyaç olduğunu yazmıştır. Köprülü yazısında "Bize öyle bir milli kitapsaray lazımdır ki, yalnız münevver halk değil, türlü ilim şubeleri üzerinde çalışan mütehasıslar orada bütün ihtiyaçlarını tatmin edebilsinler; kendi şubelerine ait bütün dünya neşriyatının en mühimlerini orada kolaylıkla bulabilsinler!" demektedir.²⁰ Aziz Berker de Ankara ve İstanbul'da modern ilmi usullere ve teşkilata göre birer devlet kütüphanesi kurulacağına değinmektedir.²¹

¹⁷ Resmi Gazete, Sayı:2741, 2 Temmuz 1934, s.4076.

¹⁸ Adnan Ötügen, *Kütüphaneciliğimiz İçin*, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, Ankara 1979, s.7; Adnan Ötügen, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:IV, Sayı:1, 1955, s.5.

¹⁹ Koşay, a.g.m., 37; Ötügen, a.g.m., s.6.

²⁰ Fuat Köprülü, "Büyük Bir Eksikimiz", *Ülkü*, Cilt:10, Sayı:60, Şubat 1938, s.481-482.

²¹ Aziz Berker, "Kütüphanelerimiz", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:4, Sayı:46, 16 Ağustos 1943, ss.2-3.

2. Adnan Ötüken'in Çabaları ve Milli Kütüphane'nin Kurulmasına Doğru

Milli kütüphane kurulması üzerinde asıl duran kişi Adnan Ötüken olmuştur. Milli Kütüphane'nin kurulması büyük ölçüde Adnan Ötüken'in çabaları ile gerçekleşecektir. Ötüken, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türkoloji ve Fransız Dili ve Edebiyatı eğitimi almış, ardından yurt dışına kütüphanecilik eğitimine gönderilen üç kişiden biri olmuştur.²² Modern kütüphanecilik eğitimi sırasında başta kütüphane uzmanlığı eğitimi gördüğü Berlin Devlet Kütüphanesi olmak üzere Almanya'da bulunan kütüphaneleri inceleme fırsatı bulmuştur.²³

1939 yılında yurda dönüşünün ardından, Türkoloji asistanlığı yerine Ankara'da Maarif Vekaleti Neşriyat Müdürlüğü vazifesini tercih etmiştir. Adnan Ötüken, neşriyat müdürlüğü vazifesi ile önemli çevrelerle bir ara da olma fırsatı elde etmiştir.²⁴ Ötüken yalnız bulunduğu çevrelerde milli kütüphanenin gerekliliğini anlatmakla kalmamış aynı zamanda Türkiye'de ve dünyada kütüphanelerin durumunu, milli kütüphaneye duyulan ihtiyacı ve kütüphaneciliğin geliştirilmesi ve bir bilim olarak kabul edilmesi gerekliliğini yazı ve konuşmaları ile anlatmaya çalışmıştır. Kendisi bu durumu şu sözlerle anlatmaktadır: *"Bu suretle Maarif Vekaleti muhitine bu işin önemi ve modern kütüphaneciliğin memleket ölçüsünde ne büyük bir ihtiyaca karşılık teşkil edeceği fikri oldukça telkin edilebilmiş, çeşitli neşir organlarında ve Ankara Radyosunda bu ihtisas şubesinin ehemmiyeti ve lüzumu hakkında devamlı propaganda yapılmış ve her şeyden önce Adnan Ötüken, bir milli kütüphane tesisinde muhtaç bulunduğu veya mücadele etmek mecburiyetinde kalacağı faktörlerin mahiyet ve şümülü hakkında bilgi, tecrübe ve cesaret kazanmış, geniş bir muhite kendini tanıtmak imkanlarını elde etmiş, kendisine bu mevzuda yardım edebilecek, bu teşebbüsü destekleyecek insanların itimadını celbe muvaffak olmuştur."*²⁵

Ötüken'e göre memlekette ilim adamının, çalışmaları için gerekli gördüğü eserleri temin edeceği, yabancı ülkelerde çıkan yayınları düzenli takip edebilen hatta yalnız Türkiye'deki yayınları muntazamca takip edip bunları

²² Milli Kütüphane ve Adnan Ötüken, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 1972, s.3.

²³ Necmeddin Sefercioğlu, Adnan Cahit Ötüken, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2015, s.3-4.

²⁴ Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.4.

²⁵ Ötüken, Kütüphaneciliğimiz İçin., s.6.

eksiksiz olarak ve iyi tasnif edilmiş bir halde ilim adamının istifadesine sunabilen tek bir kütüphane yoktur.²⁶

Adnan Ötüken'in en önemli hedefi Türkiye'de milli kütüphanenin kurulmasını sağlamaktır. Ötüken, *Ülkü* dergisinde yazdığı yazılarında milli kütüphane için gerekli üç önemli unsura dikkat çekmiştir: kütüphane olarak inşa edilecek bir bina, bir an önce kütüphane uzmanı yetiştirilmesi ve bol miktarda kitap teminine imkan verecek düzenli bir bütçenin sağlanması²⁷. Adnan Ötüken 16 Mayıs 1943 tarihli yazısında milli kütüphanenin kurulması önündeki bu üç önemli zorluğu açıklamaya çalışır. Ötüken, kütüphane binası için yüksek öğrenim kurumlarının topluca bulunduğu Sıhhiye Vekilliği ile Cebeci arasında bir yere yapılmasını önermektedir.²⁸ Binanın gerek yapı malzemeleri gerekse bina özelliği ve donanımı ile kütüphane şartlarına uygun olarak inşa edilmesi gerektiğinin de altını çizmiştir. Yazısında "*Kütüphanelerimize yüksek tahsil görmüş ve kütüphanecilik ihtisası yapmış memurlar vermedikçe bu işleri düzeltmeye ve zamanın ihtiyaçlarını karşılayacak modern kütüphaneler kurmaya imkan bulunamaz.*" Sözleri ile kütüphanecilik eğitimi almış personelin önemine dikkat çekmiştir. Bunun için yüksek dereceli kütüphane kurslarının açılması, Amerika, Almanya gibi kütüphanecilik hususunda önde gelen ülkelere yüksek tahsil için öğrenci gönderilmesi ve bu sayede açılacak olan devlet kütüphanesinin ihtiyacı olan elemanların yetiştirilmeye başlanması önerilmektedir.²⁹ Bunların yanı sıra kurulacak kütüphane hem önemli koleksiyonlara sahip olmalı hem de yeni çıkan yazılı eserleri takip ederek bünyesine katmalıdır. Kütüphane, yeni kurulacağı için her iki eksikliğini de tamamlamak amacıyla hatırı sayılır bir bütçe oluşturulmalıdır.³⁰

²⁶ Adnan Ötüken, "Kütüphane Meselesi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:2, Sayı:21, 1 Ağustos 1942, s.4; Adnan Ötüken, *Milli Kütüphane Kurulurken*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1946, s.IV.

²⁷ Ötüken, "Devlet Kütüphanesi Kurulurken", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:2, Sayı:24, 16 Eylül 1942, s.6.

²⁸ Bina için önerilen yer Siyasal Bilgiler Okulu, Hukuk Fakültesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve yapımı devam eden Tıp Fakültesi arasında yer almaktadır.

²⁹ Adnan Ötüken, "Örnek Bilim Kütüphanesi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:4, Sayı:40, 16 Mayıs 1942, ss.13-15; Adnan Ötüken, *Milli Kütüphane Kurulurken*, ss.IX-XIV. Adnan Ötüken bu yazısında kurulacak olan devlet kütüphanesinin aynı zamanda ülkedeki kütüphanecileri yetiştirecek bir merkez olması fikrini öne sürmüştür.

³⁰ Ötüken bütçenin öneminin altını çizerken Almanya'daki kütüphanelerin kitap için ayırdıkları bütçelerden örnekler de verir: 3 milyon kitaba sahip Berlin Prusya Devlet Kütüphanesi 208.500, 2 milyon 200 kitabı bulunan Münih Bavyera Devlet Kütüphanesi 79.000 Türk lirası ayrırmaktadır. Ötüken, *a.g.m.*, s.16.

Adnan Ötüken, 1942 yılından itibaren Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde kütüphanecilik kursu vermeye başlamıştır. Bu kütüphanecilik kurslarına ilk zamanlar fakülte'deki bütün asistanlar ile ilmi yardımcıları ve yine fakültenin kütüphane memurlarının katılımı mecburi tutulmuş, bunların dışında isteyenlerin de katılımına açık olmuştur.³¹ Fakülte'deki bu kurslar ile Türkiye'nin "modern anlamda ilk kütüphanecileri" yetişmeğe başlamıştır.³² Milli kütüphane kurma konusunda kararlı olan Ötüken yazılarında da bahsettiği gibi ihtiyaç duyulacak personeli yetiştirmeye başlamıştır.³³

Ötüken, Milli Kütüphane'nin kuruluş sürecini anlattığı yazılarında ilgili çevrelerin konuya yeteri kadar önem vermediklerini ve yeteri kadar destek göremediklerinden yakınmaktadır. Hiç kuşkusuz hükümet çevrelerinin kütüphanecilik konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmamalarının milli kütüphanenin kuruluşu için beklenen desteğin veril(e)memesinde etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte 1939-1945 yıllarında yaşanan II. Dünya Savaşı'nın getirdiği olumsuz ekonomik koşullar hükümetin bu konuda somut adım atamamasında etkili olmuş olabilir. Nitekim Ötüken de 1939 yılında "Milli Kütüphane Kurulurken" başlıklı yazısında hükümetin büyük bir kütüphane kurma kararında olduğunu yazmaktadır.³⁴ 1943 Mayısına kadar kütüphaneye dair yazılar yazan Adnan Ötüken'in bu tarihten sonra yazı yazmaması da ilginçtir. Ayrıca Ötüken'in, söz konusu yazılarını dönemin iktidarı ve tek partisi Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı niteliğindeki Ülkü dergisinde yer alması hükümet çevrelerinin onun fikrini destekledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Adnan Ötüken, söz konusu kulis faaliyetlerinin ardından verdiği kurslarla az sayıda da olsa öğrenci(kütüphaneci) yetiştirdikten sonra 15 Nisan 1946 tarihinde Milli Kütüphane'nin açılması için ilk somut adımı atmıştır. Maarif Vekaleti Neşriyat Müdürlüğü'nün zemin katındaki bir odada Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu açılmıştır. Açılıştaki Neşriyat Müdürü Adnan Ötüken, müdür yardımcısı Melih Cevdet Anday, kütüphane

³¹ Ötüken, *Kütüphaneciliğimiz İçin...*, s.53.

³² Tuncor, *a.g.m.*, s.26.

³³ Milli Kütüphane'nin ilk uzman kütüphaneci Adnan Ötüken'in Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki kursundan öğrencisi Leman Şenalp olacaktır. Şenalp, "Türkiye Milli Kütüphanesi'nin Kuruluş Yılları (1945-1955)", s.221.

³⁴ Adnan Ötüken, "Milli Kütüphane Kurulurken", *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1939.

memuru Leman Şenalp ve müdürlük çalışanları yer almıştır.³⁵ Mehmet Emin Yurdakul'un iki eseri bu küçük törende bir dolaba konularak Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu açılmış ve kütüphanenin temelleri atılmıştır. Hazırlık bürosu kitaplığı kısa sürede gelişmeye başlamıştır. Ötügen bu süreci şu sözlerle anlatmaktadır: *"Maarif Vekaleti'nin Neşriyat Müdürüydim. Bu müdürlüğün tahsisatiyle bu odaya yeni camlı dolaplar yaptırdım. Dairede mevcut bir kısım eşyayı da buraya naklettim. Bu dolaplar süratle kitapla doldu. Neşriyat müdürlüğünün muhtelif servislerinde bulunan ve çoğu Maarif Vekaleti Neşriyatından olan eserler de buraya taşındı."*³⁶ Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu'ndaki kitap miktarı bir yıl içerisinde 8.000'e ulaşmıştır. Yine Ötügen'in kurs öğrencileri de kütüphane çalışmalarına zaman buldukça yardım etmiştir.³⁷

Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu'nun çalışmaları hız kazanırken 14 Ağustos 1946 tarihinde Recep Peker'in başbakanlığında kurulan yeni hükümet, programını açıklamıştır. Söz konusu programda *"Ankara'da büyük bir milli kütüphanenin kurulması için gereken çalışmalara hemen başlanacak ve memlekette artan okuma alakasını karşılayıcı kitaplıklar açılması ve mevcutların geliştirilmesi planlanacaktır."*³⁸ denilerek hükümetin de milli kütüphane kurulması için teşebbüse geçeceği açıklanmıştır. Milli Kütüphane Hazırlık Bürosundan habersiz olan yeni hükümetin bu tutumu kütüphane için çalışmaları hızlandırmıştır.³⁹ Nitekim, Milli Eğitim Bakanlığı da 11 Şubat 1947 tarihli raporunda, Milli Kütüphanenin binasının yapılmasına takaddüm eden hazırlıklara girildiği, kitap toplanmasına başlandığı, elemanların yetiştirilmesine devam edildiği belirtilmektedir. Hatta Milli Kütüphane kanunu tasarısının da hazırlandığı bilgisine yer verilmekte ve bakanlığın,

³⁵ Şenalp, "Milli Kütüphanemizin Kuruluş Yılları Üzerine...", *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt:23, Sayı:2, 2009, s.382.

³⁶ Ötügen, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.12.

³⁷ Bazıları daha sonra Milli Kütüphane çalışanları içerisinde de yer alacak olan bu öğrenciler: Abdülkadir Salgır, Melahat Öğütürk, Muhteşem Alevcan, Sacide Alevcan, Beria Akbal, Hasan Taner, Türker Acaroğlu, Neriman Genç, Şadan Karasu, Feyha Tayga, Enver Koray, Ferit Ragıp Tuncer'dir. Ötügen, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.13; Şenalp, "Türkiye Milli Kütüphanesinin Kuruluş Yılları Üzerine...", s.382.

³⁸ "Hükümetin Beyanname", *Ulus*, 15 Ağustos 1946, s.5; İrfan Neziroğlu-Tuncer Yılmaz, *Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Cilt:1(24 Nisan 1920-22 Mayıs 1950), TBMM Basımevi, Ankara 2013, s.424.

³⁹ Ötügen, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.14.

kütüphanenin açılması için çalışmalarını sürdürdüğüne işaret edilmektedir.⁴⁰

3. Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği'nin Kurulması ve Çalışmaların Hız Kazanması

Hazırlık Bürosunda her geçen gün kitap sayısının artması, iş yükü artışını da beraberinde getirmiştir. Adnan Ötüken tüm mesaisini Büronun işlerine harcamak amacıyla neşriyat müdürlüğü görevinden çekilmiştir. Ancak Hazırlık Bürosu henüz resmi bir hüviyet kazanmadığı için neşriyat şube müdürü olarak çalışmak durumunda kalmıştır.⁴¹ Ayrıca büronun bazı giderlerini ve kütüphane çalışmalarına katılanlara yapılacak ödemeleri karşılamak için de paraya ihtiyaç vardır. Diğer taraftan Hazırlık Bürosu'nun Milli Kütüphane'yi kurma konusunda da kitaba ve paraya ihtiyacı vardır. Milli Kütüphane Hazırlık Bürosuna maddi destek sağlamak amacıyla 21 Şubat 1947 tarihinde Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği kurulmuştur.⁴² Derneğin, söz konusu amacını gerçekleştirmek adına Milli Kütüphane fikrini yaymak ve ilgi uyandırmak, Milli Kütüphane'ye kitap bağışını teşvik etmek, para, menkul ve gayri menkul bağışını sağlamak ve kendi gelirleri ile Milli Kütüphane'ye yardımda bulunmak faaliyetlerinde bulunması kararlaştırılmıştır.⁴³ Dernek üyelerinin her yıl bir lira aidat ödemeleri kararlaştırılmıştır.⁴⁴

Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği'nin kurulmasında İzmir Milli Kütüphanesi'nin de yardım derneği sayesinde kurulmuş olmasının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.⁴⁵ Derneğin kurucuları içerisinde milletvekilleri, üniversite hocaları, Ankara'daki kütüphanelerde çalışan kütüphaneciler, öğretmenler, gazeteciler, sağlıkçılar kısaca Ankara'nın

⁴⁰ BCA, 30.10.0.0/14.81.7.

⁴¹ Ötüken, *Kütüphaneciliğimiz İçin*, s.15; Sefercioğlu, a.g.e., s.16; Şenalp, "Türkiye Milli Kütüphanesinin Kuruluş Yılları Üzerine...", s.382.

⁴² Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.14; Şenalp, "Cumhuriyet Döneminde Kütüphaneciliğimiz", s.43; Şenalp, "Türkiye Milli Kütüphanesinin Kuruluş Yılları(1945-1955)", s.382.

⁴³ *Milli Kütüphaneye Yardım Derneği Ana Tüzüğü*, Ankara 1947, s.5.

⁴⁴ *Milli Kütüphaneye Yardım Derneği Ana Tüzüğü*, s.14.

⁴⁵ İzmir Milli Kütüphanesi'nin kuruluşu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Şahin, "Dünü ve Bugünüyle İzmir Milli Kütüphane", *Tarih ve Toplum*, Cilt:23, Sayı:134, Şubat 1995, ss.39-46.

önde gelen münevver kesimi ve Ankara valisi yer almıştır. Milli eğitim bakanı da derneğin doğal üyesi olarak kabul edilmiştir.⁴⁶ Derneğin kurucuları içerisinde etkin isimlerin yer alması, bu kuruluşun kütüphanenin kurulması için daha çok destek sağlamak isteğinin bir yansıması olduğu söylenebilir. Ayrıca, söz konusu isimler, henüz yeni olan milli kütüphanenin kuruluş çalışmalarını geniş kesimlere duyurmak açısından da oldukça elverişlidir. Nitekim Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu'na bağışlanan kitap sayısındaki artış da bunu ortaya koymaktadır. Yine derneğin kurucuları incelendiğinde milli kütüphanenin kurulmasına en çok ihtiyacı olan kesimlerden oluştuğu öne sürülebilir.

Dernek ilk genel toplantısında Başbakan Recep Peker'i onursal başkan seçmiştir.⁴⁷ Recep Peker'in Milli Kütüphane'nin kurulmasını programına alması hiç kuşkusuz Dernek yönetiminin onu onursal başkan seçmesinde önemli rol oynamıştır.⁴⁸ Bununla birlikte kütüphane hazırlıkları için yeni hükümetin desteğini alma çabasının da bu kararda etkisi olabilir. Nitekim Ötüken, o günlere dair anlatımında Milli Kütüphane kuruluş sürecinde en fazla desteği Recep Peker hükümetinden gördüklerini anlatmaktadır.⁴⁹

21 Mart 1947 tarihli bir gazete haberine göre derneğin üye sayısı bini aşarken toplanan kitap sayısı önemli bir artış olmuştur. Yine aynı yazıda "Millî Kütüphane için yeni harflî Türkçe yayınların eksiksiz koleksiyonu derleme kanunu gereğince esasen toplanmış bulunmaktadır." denilmektedir.⁵⁰ Burada kastedilen 1934 tarihli derleme kanunu gereğince ülkede basılan her eserden milli kütüphane için ayrılan birer nüshadır.

Milli Kütüphaneye Yardım Derneği'nin de çabaları ile toplanan kitap sayısının hızla artması ile birlikte Neşriyat Müdürlüğü'nün bir odasında çalışmalarını sürdüren Hazırlık Bürosu da buraya sığamaz hale gelmiştir. Bina imkanlarının sınırlı olduğu Ankara'da Hazırlık Bürosu için Mithat

⁴⁶ *Milli Kütüphaneye Yardım Derneği Ana Tüzüğü*, ss.5-14; "Milli Kütüphaneye Yardım Derneği", *Ulus*, 25 Şubat 1947, s.2.

⁴⁷ "Başbakanın Milli Kütüphaneye Derneğine Başarı Dileği", *Ulus*, 3 Mart 1947, s.1.

⁴⁸ Adnan Ötüken, Milli Kütüphane'nin kuruluş sürecini anlattığı yazısında Recep Peker'in daha başbakan olmadan önce milli kütüphane kurma kararında olduğunu ve başbakan olduktan sonra gelip Ötüken'den bizzat milli kütüphane kurma çalışmaları hakkında bilgi aldığını ve para yardımında bulunduğunu anlatmaktadır. Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", ss.14-15.

⁴⁹ Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.14.

⁵⁰ "Milli Kütüphane İçin Hazırlık Süratle İlerliyor", *Ulus*, 21 Mart 1947, s.2.

Paşa Caddesinde, büyük bir salonu bulunan, beş odalı bir villa kiralanmıştır. Binanın üç yıllık kira bedeli Maarif Vekaleti tarafından peşin ödenmiştir. 1 Nisan 1947 tarihinde Hazırlık Bürosu Mithat Paşa'daki kiralık binasına taşınmıştır. Hazırlık Bürosu tabelasının da asıldığı bina da Adnan Ötüken, sekreter Nezahat Anaçan, kütüphane memuru Leman Şenalp ve fotoğrafçı Sanih Sarıdal olmak üzere dört kişi çalışmaları sürdürmüştür.⁵¹

Hazırlık Bürosu, tahsisatı olmadığı için yeni binasına taşınırken Ankara'daki bazı kurumlardan destek almıştır: Büronun eşyaları Sanat Okulu'nun kamyonları ile taşınmış, duvarların boya badanası Ankara Yapı Usta Okulu tarafından yapılmıştır. Ötüken'in öğrencileri de yine yerleşme esnasında hocalarının yanında olmuştur.⁵²

Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu'nun yeni binasına taşınmasından kısa bir süre sonra Büronun açılışı için bir tören gerçekleştirilmiştir. Törene, Milli Eğitim Bakanlığı erkanı, Basın ve Yayın Umum Müdürü ve Umum Müdürlük çalışanları, banka ve kurum müdürleri, kitap bağışında bulunanlar, Amerika ve İngiliz kültür heyetleri temsilcileri katılmıştır. Açılışa gelenlere Milli Kütüphane'nin nasıl çalıştığını anlatan bir film izletilmiştir.⁵³

Başbakan Recep Peker'in Hazırlık Bürosunu ziyareti ve Adnan Ötüken ile görüşmesi kütüphanenin kuruluş çalışmalarını hızlandırmıştır. Peker, üç saat süren ziyareti esnasında Ötüken'den bir milli kütüphanenin ne şekilde kurulabileceği hakkında bilgi almış, kendisine Amerikan Kongre Kütüphanesi'ni anlatan bir film izletilmiştir. Recep Peker Milli Kütüphane Yardım Derneği'ne 100.000 küsur lira para yardımında bulunmuş ve Milli Kütüphane'nin hazırlıkları hakkında sık sık malumat almıştır.⁵⁴

Milli Kütüphane'nin kurulması için çalışmalar sürdürülürken Adnan Ötüken'in Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde verdiği kütüphanecilik kursu da devam etmektedir. Bu sayede Milli Kütüphane için en önemli eksiklerden birisi olan kütüphanecilik eğitimi almış personel ihtiyacı de sağlanmış olacaktır. Milli Kütüphaneye Yardım Derneği de kütüphane çalışmaları için desteğini artırma çabasıdadır. Derneğin genel kurulu, Milli Kütüphaneyi

⁵¹ Şenalp, "Milli Kütüphane'nin Kuruluş Yılları Üzerine...", s.383; Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.17. Kirası Maarif Vekaleti tarafından ödenen binaya "Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu" tabelanın takılması, Büronun varlığının resmîyet kazanması anlamına gelmektedir.

⁵² Ötüken, *Kütüphaneciliğimiz İçin...*, s.19.

⁵³ "Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu Çalışmalarına Başladı", *Ulus*, 7 Mayıs 1947, s.3.

⁵⁴ Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", s.14.

Yardım Derneği'nin yararlı cemiyetler içerine alınması için hükümete başvuru yapma kararı almıştır. 6 Ekim 1947 tarihinde Milli Kütüphaneye Yardım Derneği'nin yararlı derneklerden sayılmasına karar verilmiştir.⁵⁵

Bu arada dernek yurdun farklı şehirlerinden bağışlar toplamaktadır. Dernek zaman zaman yapılan bağışları gazeteden de duyurarak yapılan bağışlara teşekkür etmiştir. 9 Eylülde yayınlanan teşekkür haberine göre; Ankara'dan Koç Ticaret Türk Anonim Şirketi 50 lira, Seyfettin Alevcan 58, Saim Ülgen, 35, Mehmet Tunçer 7, Cemal Yalçın 6, Orhan Berkay 5, Tekin Alabay 4 eser, Dr. Nimet Taşkıran: 3 ciltlik kendi eseri, Meral Erkan 2, Bülent Berker 2, Prof. Hlrş: 1, İstanbul'dan Remziye Çambel 23, Nafia Tunaboylu 4, Safi Dümer 4, İlhan Taşkesen 3, Harun İsmet Sezen 1, Kırşehir'den Ali Baytok 8, Bursa'dan Zeki Mumcu 7, Burdur'dan İbrahim Zeki Burdurlu kendi kitaplarından 2 eser bağışlamıştır.⁵⁶

Bir başka haberde Dernek, daha önce de 400 lira yardımda bulunan T.C. Merkez Bankasının 600 liralık yardımına ve banka bültenlerinin ciltli tam koleksiyonu için teşekkür etmektedir. Ayrıca kendi neşriyatından 22 eser bağışlayan Sümerbank'a, merhum milletvekili Münir Akkaya adına 1.338 eser bağışlayan Akkaya ailesine, merhum milletvekili Hamdi Dikmen adına 790 eser bağışlayan Dikmen ailesine, 345 eser için Arat Kitabevi'ne, 308 eser bağışlayan Hüseyin Namık Orkun'a, 279 eser veren Cemaleddin Or'a, 216 kitap bağışlayan Berkalp Kitabevi'ne teşekkür edilmektedir.⁵⁷ Aynı haberde Derneğin İhsan Sungu'nun, Şerafettin Yaltkaya'nın, Selim Nüzhet Gerçek'in ve Dr. Galip Ataç'ın hususi kütüphanelerini de Millî Kütüphane için satın alacağını yazmaktadır.⁵⁸ Vefat eden Saffet Arıkan'ın ailesi de Arıkan'ın 946 kitabını, üç binlira değerindeki camlı kütüphanesini ve bin lira değerindeki 21 ciltlik Brockhous Ansiklopedisi'ni Millî Kütüphaneye bağışlamıştır.⁵⁹ Söz konusu teşekkür haberleri ile derneğin, aynı zamanda kamuoyunun ilgisini canlı tutmayı hedeflediği öne sürülebilir.

⁵⁵ BCA, 30.18.1.2/114.66.13; "Milli Kütüphaneye Yardım Derneği", *Ulus*, 15 Ekim 1947, s.2.

⁵⁶ "Milli Kütüphaneye Yapılan Yardımlar", *Ulus*, 9 Eylül 1947, s.6.

⁵⁷ Dernek; Perhan Cambel(62 eser), Hamdiye Altınseli(41), Baha Öngel(28), Raşit Bener 28, Sami Nabi Özerdim(27), Nafia Tunaboylu (20), Cemaleddin İzmirli(11), Adnan Ötüken(11), Melek Erbilin(10), Memduh Karaabalı(10), Hareket Dergisi Müessesesi(9), Emin Tokay(9), Cemal Köprülü(8), Vamık Bombatepe(7), İngiliz Kültür Heyeti(7)'ne ve 5 ve daha altında eser bağışı yapan 25 kişiye de teşekkürlerini sunmaktadır. "Milli Kütüphaneye Yeni Bir Bina Tahsis Edildi", *Ulus*, 6 Aralık 1947, s.5.

⁵⁸ "Milli Kütüphaneye Yeni Bir Bina Tahsis Edildi", *Ulus*, 6 Aralık 1947, s.5.

⁵⁹ "Milli Kütüphaneye Yeni Bağışlar", *Ulus*, 27 Aralık, s.2.

Millî Kütüphaneye Yardım Derneği gazetesine verdiği ilan ile de halkın Milli Kütüphaneye ilgisini ve desteğini artırmaya çalışmıştır. “Millî Kütüphane Vatandaşların Yardım ve Himayelerini Bekliyor İnsan Göçer, Kitap Kalır” başlıklı ilanda Milli Kütüphane'nin Türk Milletinin, mevcudiyetiyle övüneceği bir ilim âbidesi olacağı vurgulanmaktadır. İlan şu sözlerle halkı yardıma çağırılmaktadır: “*Bu millî müessesese; vatandaşların kitap bağışlarını, nakit ve mülk şeklinde yardımlarını bekliyor. Millî kütüphaneler dünyanın en zengin ve müreffeh memleketlerinde bile, devlet himayesi dışında halkın yardım ve bağışlarıyla kurulmuş ve gelişmişlerdir. Millî Kütüphanemiz, konusu ne olursa olsun, eski harfli Türkçe kitaplara, dergi ve gazete koleksiyonlarına, yazma eserlere, yabancı dillerdeki yayımlara bilhassa muhtaçtır. Yeni harfli Türkçe kitapların tam bir koleksiyonu Millî Kütüphane için derlenmiştir. Kitap ve para bağışında bulunanların adları, bu millî müessesenin şeref listelerinde ve levhalarında ebediyete intikal ettirilecektir. Millî Kütüphane, yaşayan Türk nesillerinin gelecek nesillere en büyük armağanı olacaktır.*”⁶⁰

Gerek Adnan Ötüken'in gerekse Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği'nin çabaları ile beş ay içerisinde kitap sayısı 60.000'e ulaşmıştır. Hazırlık Bürosunun 5 odalı binası da bodrum katına varıncaya kadar dolmuştur. Milli Kütüphane Hazırlık Bürosunun, kendisine tahsis edilen aylık 60.000 liralık ödenek ve Milli Kütüphaneye Yardım Derneği'nin kitap alımı ve Büronun ufak tefek masrafları için sağladığı sınırlı miktarda para dışında bir geliri yoktur.⁶¹ Gerek kütüphane için acilen bir binaya ihtiyaç duyulması gerekse yeni bir bina inşası için ödeneğin yetersiz olması nedeni ile Milli Kütüphane için özel bir bina inşa edilene kadar mevcut bir binanın kütüphaneye tahsisi düşünülmüştür. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer ve Maliye Bakanı Halit Nazmi Keşmir'in de mesele ile yakından ilgilenmesi sonucu Saraçoğlu Mahallesi'nde gazino-kulüp olarak inşa edilmiş bina Milli Kütüphane'ye tahsis edilmiştir.⁶²

Hazırlık Bürosu, 1948 yılı başında yeni binasına taşınmıştır. Ötüken söz konusu kulüp binasının Milli Kütüphane'ye verilmesi hususunda olası karar değişikliğine karşı bir an önce taşınmasını uygun görmüştür. 27 Aralık 1947 tarihinde binanın Milli Kütüphane Hazırlık Bürosu'na devrinin hemen ardından taşınmıştır.⁶³

⁶⁰ “Millî Kütüphane Vatandaşların Yardım ve Himayelerini Bekliyor”, *Ulus*, 7 Ekim 1947, s.6.

⁶¹ Ötüken, “*Millî Kütüphane Nasıl Kuruldu?*”, s.20.

⁶² “Millî Kütüphane'ye Yeni Bir Bina Tahsis Edildi”, *Ulus*, 6 Aralık 1947, s.5.

⁶³ Ötüken, *Kütüphaneciliğimiz İçin...*, 23.

Paul Bonantz'a yaptırılan bu bina, tamamlanmış bulunmakla birlikte kütüphane olarak düzenlenmesi için de para gerekmektedir. Hem Milli Kütüphaneye Yardım Derneği hem de bakanlıktan verilen cüzi miktardaki tahsisat ile yeni binanın düzenlenmesi ve açılış hazırlıkları Ağustos 1948'de tamamlanabilmıştır. Yeni binada hazırlık sürdürülürken Milli Kütüphaneye Yardım Derneği Eski Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı İhsan Sungu'nun 14 bin ciltlik kütüphanesini ve Doktor Galip Ataç'ın kitaplarını satın almıştır.⁶⁴

Adnan Ötüken bu zorlu süreçte yeni Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun kütüphane ile ilgilenmediğini ve kendisine yeteri kadar destek vermediğini yazmaktadır.⁶⁵ Leman Şenalp ise "Ötüken, her ne kadar, Tahsin Banguoğlu'ndan beklediği ilgiyi bulamamaktan yakınıyorsa da, Milli Kütüphane'nin kullanıma açılışı, benim İsviçre'ye gönderilmem ve Milli Kütüphane Kuruluş Yasası'nın çıkartılması hep O'nun bakanlık döneminde gerçekleşmiştir.." diyerek Ötüken'in bu tutumunu eleştirmektedir.⁶⁶

4. Milli Kütüphane Kapılarını Açıyor

Milli Kütüphane 16 Ağustos 1948 tarihinde açılmıştır.⁶⁷ Açılış töreni, bir gün öncesinde gazete yayınlanan bir ilan ile de duyurulmuştur. Söz konusu ilanda Milli Kütüphane'nin bir okuma yeri olmaktan çok ilmi araştırma ve incelemelerde bulunacaklara hizmet vereceği belirtilmiştir. Kütüphaneden yararlanacak olanlar şöyle sıralanmaktadır: "üniversite ve yüksek okullar öğretim heyetleri mensuplarıyla öğrencileri, bütün öğretmenler ve öğrenciler, muvazzaf ve hizmetten ayrılmış ordu mensuplarıyla devlet memurları, serbest meslek sahipleri (doktor, eczacı, dişçi, avukat, tüccar, mühendis, ziraatçi, teknisyen, güzel sanatlar mensupları, [gazeteciler ve saire), bütün aydın vatandaşlar ve münevver gençlik." Yine ilanda Milli Kütüphane'den yararlanmak isteyenlerin iki adet vesikalık fotoğraf ile başvurarak kütüphane giriş kartı alabilecekleri de duyurulmaktadır.⁶⁸

Milli Kütüphane'nin açılış törenine, Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Tefik Fikret Silay, Genel

⁶⁴ "Milli Kütüphane Salı Günü Halka Açılıyor", 15 Ağustos 1948, s.2.

⁶⁵ Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu", ss.22-23.

⁶⁶ Şenalp, "Türkiye Milli Kütüphanesi'nin Kuruluş Yılları 1945-1955", s.223.

⁶⁷ "Milli Kütüphane Dün Açıldı", *Ulus*, 17 Ağustos 1948, s.3.

⁶⁸ "Milli Kütüphane Açılıyor", *Ulus*, 15 Ağustos 1948, s.4.

Sekreter yardımcısı Cevat Dursunoğlu, Belediye Başkanı ve Ankara Halkevi Başkanı Ragıp Tüzün, bakanlık ileri gelenleri ve “seçkin bir davetli kitlesi” katılmıştır. Tahsin Banguoğlu açılış konuşmasında “*Milli Kütüphaneyi mütevazı bir tarzla bugün açıyoruz. Fakat aslında henüz temelini atmaktayız. Bu işe daha büyük bir şekilde başlamaya imkan bulamadık. Yakın bir zamanda büyük bir inkişafa mazhar olacağımızı umuyoruz... Kütüphanecilik tam manasiyle bir ilim, ihtisas işidir. Bu küçük eser modern kütüphanecilik bilgisinin kaynağı olacaktır. Kısa zamanda da başkentimizde bir Milli Kütüphane yapacağız. 3-5 milyon ciltlik bir kütüphanemiz olacaktır.*” sözlerine yer vermiş ve kendinden önceki eğitim bakanı Reşat Şemsettin Sırer'e ve Adnan Ötüken'e teşekkür etmiştir. Ardından Adnan Ötüken bir konuşma yapmıştır.⁶⁹ Her iki konuşmada da kütüphane binasının yakın bir zamanda yetersiz hale geleceğini ve yeni bir bina vurgusu söz konusudur.

Kütüphanenin Saraçoğlu Mahallesi'ndeki yeni binası, geniş bir okuma salonu ve geniş depo bölümlerinin yanı sıra modern kütüphane çalışmalarının gereği olan fotokopi atölyesi, film arşivi, sinema makineleri ile hizmete açılmıştır.⁷⁰ Bununla birlikte kütüphanenin pek çok eksiği de mevcuttur. Örneğin depo rafları henüz yapılamamıştır, çalışma masalarında lambalar yoktur. Bu noktada Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği hayır sahiplerine çağrıda bulunmuştur. Dernek, Ulus gazetesine gönderdiği mektupta hayırseverlerin söz konusu eksiklerin giderilmesinde maddi destek vererek genç neslin yetişmesine büyük hizmet sunacaklarını dile getirmiştir.⁷¹

Milli Kütüphane'de İstanbul ve Ankara üniversiteleri ile Gazi Terbiye Enstitüsü'nün farklı bölümlerinden mezun ve kütüphanecilik kursunu tamamlamış uzmanlar görev almıştır.⁷² Böylece Milli Kütüphane Türkiye'de modern kütüphaneciliğin tatbikat alanı ve yol göstericisi olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Milli Kütüphane'nin kuruluş süreci ile Türkiye'deki modern kütüphaneciliğin gelişiminin bir arada ilerlediği söylenebilir.

⁶⁹ “Milli Kütüphane Dün Açıldı”, *Ulus*, 17 Ağustos 1948, s.3.

⁷⁰ Muharrem Doğu, “Milli Kütüphane Açılırken”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:21, Eylül 1948, s.41.

⁷¹ “Milli Kütüphane Ragbet Görüyor”, *Ulus*, 25 Eylül 1948, s.2.

⁷² “Milli Kütüphane Salı Günü Halka Açılıyor”, *Ulus*, 15 Ağustos 1948, s.2.

Milli Kütüphane diğer kütüphanelerden farklı olarak sabah 9'dan akşam 22'ye kadar açık bulundurulmuştur.⁷³ Burada dünyanın önemli ansiklopedileri ve bibliyografyaya ait eserler, kütüphane katalogları, kanunlar külliyatı ve Büyük Millet Meclisi zabıt cerideleri, resmi gazeteleri ve 100.000 cilt kitap okuyucuların hizmetine sunulmuştur.⁷⁴ Bunların 40 bini Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu gereğince toplanmış yeni harfli yayınlardan oluşmuştur. 1934'ten itibaren Basma Eser ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nde Milli Kütüphane için saklı tutulan eserler de Milli Kütüphane'ye gönderilmiştir. Bu sayede Milli Kütüphane, 1928 yılından itibaren Türkiye'de basılan Türkçe eserler, dergi ve gazetelerin tam koleksiyonuna sahip olabilmıştır.⁷⁵ Söz konusu birikim Milli Kütüphane'ye dair gazete yazılarında da vurgulanmıştır. Adnan Ötüken de, bu bilgiyi 1948 yılında, kütüphaneyi gezdirdiği Akşam gazetesi yazarı Şahan Sıtkı'ya verirken 1955 yılında Milli Kütüphane'nin kuruluşunu anlattığı yazısında bu birikimden hiç bahsetmemekte Hazırlık Bürosu ile Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği'nin topladıkları üzerinde durmaktadır.⁷⁶ Leman Şenalp de Ötüken'in bu tutumunu ilginç bulmakta ve söz konusu eserlerin kataloglanmış olarak gönderildiğini belirtmektedir.⁷⁷

İlk açıldığı günden itibaren Milli Kütüphane'ye yoğun bir ilgi vardır. Kütüphanenin hizmette bulunduğu bir aylık zaman diliminde gelen okuyucu sayısı 4.759'dur. Bu süre zarfında kütüphane giriş kartını alan bir diğer ifade ile üye olan kişi sayısı bini geçmiştir. Kütüphaneye en çok ilgi gösteren üniversite öğrencileri olmuştur. Üniversite öğrencilerinin ders çalışması için bir salon tahsis edilmiş ve gece yarısına kadar açık tutulmuştur.⁷⁸ Kütüphaneden hizmet alanların sayısındaki artış devam etmiştir. Kütüphaneye bir yıl içinde üye olanların sayısı 5.000'i bulmuştur.⁷⁹ Mart 1949 sonuna kadar kütüphaneye gelen 53.510 okuyucunun 32.568'ini üniversite öğrencileri

⁷³ Milli Kütüphanede çalışan personelin mesai sonrası çalıştığı saatler için yapılacak ödemeler Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği tarafından karşılanmıştır.

⁷⁴ Doğdu, "Milli Kütüphane Açılırken", s.41; "Milli Kütüphane Rağbet Görüyor", *Ulus*, 25 Eylül 1948, s.2.

⁷⁵ Şahan Sıtkı, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruluyor", *Akşam*, 5 Ağustos 1948, s.5.

⁷⁶ Bkz. Ötüken, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?"

⁷⁷ Şenalp Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nün dergi ve gazetelerle birlikte 80-90 bin civarında eseri 1953 yılında Milli Kütüphane'ye gönderdiğini yazmaktadır. Şenalp, "Milli Kütüphanemizin Kuruluş Yılları Üzerine", s.383.

⁷⁸ "Milli Kütüphane Rağbet Görüyor", *Ulus*, 25 Eylül 1948, s.2.

⁷⁹ Sami Nihat Özerdim, "Ankara'da Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", *Yücel*, Sayı:8, Ağustos 1950, s.42.

oluşturmuştur.⁸⁰ Ağustos 1949'a gelindiğinde kütüphaneden faydalananların sayısı 80.000'i bulmuştur.⁸¹

1949 yılında Milli Kütüphane'ye yapılan ziyaretin anlatıldığı bir yazıda kütüphane için şu anlatımda bulunmaktadır: “ Okuma salonuna giriyorum 200 kişilik salonda tek boş yer yok. Ve kalabalığa rağmen salonda tam bir mağbet sükunu dikkati çekiyor. Daha üç ay önce kahve köşelerinde çalışan üniversite gençleri şimdi bu aydınlık, sıcak ve rahat okuma salonunda kitaplara dalmışlar... Hülasa iç açıcı, gönlümüze aydınlık verici bir manzara; böyle bir kütüphaneye ne kadar muhtaçmışız.” Aynı yazıda kütüphane görevlilerinin uzman kişiler olması takdirle karşılanmakta ve “bu çocuklar canından bezmiş eski hafız kütüb tipi yerine geçen, modern anlamdaki ilk kütüphane mütehasıslarıdır... Mütahassıslardan biri, bana Türkiye’de ilk defa basılan Müteferrika kitaplarının koleksiyonu hakkında bilgi veriyor. Vankulu lügatini, bunun ikinci basımını gösteriyor. İlk ve ikinci basımlar arasında ne farklar bulunduğunu denemek için soruyorum, derhal baskı farklarını gösteriyor. Anlıyorum ki, bu genç uzmanlar mesleklerinin adamı olmuşlardır.”⁸² sözlerine yer verilmektedir.

Kütüphanenin hizmete açılması memnurlukla karşılanmakla birlikte batı ülkelerine nazaran 100-150 yıllık bir gecikmenin olduğu da dile getirilmektedir.⁸³ Milli Kütüphane'ye dair eleştirilerden biri de henüz Milli Kütüphane için bir kanun çıkarılmamış olmasıdır. Örneğin Peyami Sefa, 1949 yılında yazdığı bir yazısında dokuz ay geçmesine karşılık Milli Kütüphane için henüz bir kanun çıkarılmamış olmasını ve bu kurum için bir tahsisat oluşturulmamış olmasını büyük eksiklik olarak görmektedir.⁸⁴ Her geçen gün büyüyen kütüphanenin personel açısından da büyümesi gerekmektedir. Ayrıca, akşam altıdan sonra çalışacak personel ve onlara ödenecek ücret sorununu da beraberinde getirmiştir. Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği kitap konusunda verdiği desteği personel ücretleri içinde sürdürmektedir. Ne var ki bu da kütüphanenin gelişimi ve ihtiyaçları açısından yeterli değildir.

⁸⁰ Doğdu, “Milli Kütüphane”, s.25.

⁸¹ Özerdim, a.g.m., s.43.

⁸² “Milli Kütüphane Nasıl Çalışıyor”, *Halk Dergisi*, Yıl:2, Sayı:19, Şubat 1949, 8.

⁸³ Muharrem Doğdu Milli Kütüphane'nin açılışını ele aldığı ilk yazısında 200-300 yıllık bir gecikmeden bahsederken sonraki yazısında en az 100 yıllık bir gecikme ile açıldığını yazmaktadır. Doğdu, “Milli Kütüphane Açılırken”; Doğdu, “Milli Kütüphane”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:29, Mayıs 1949, s.23.

⁸⁴ Peyami Sefa, “Milli Kütüphane”, *Ulus*, 19 Mayıs 1949, s.1.4.

Ağustos 1948’de hizmete açılan Milli Kütüphane’nin kuruluşunun 23 Mart 1950 tarihinde çıkarılan Milli Kütüphane’nin Kuruluşu Hakkında Kanun ile tamamlandığı söylenebilir.⁸⁵ Yasa ile Milli Kütüphane Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir müdürlüğe dönüştürülmüş, Milli Kütüphane’nin görevi tanımlanmıştır.⁸⁶ Ayrıca söz konusu kanun ile kütüphanenin personel sayısında da önemli bir düzenleme yapılmıştır. Milli Kütüphane müdürlüğünün altında iki kütüphane uzmanı, 14 kütüphaneci, 4 memur, bir mikrofilm ve fotoğraf uzmanı ve bir mütercim kadrosu ile 3 daktilocu, 4 ciltçi ve 8 odacı kadrosu verilmiştir.⁸⁷

Kütüphane daha geniş bir kadro ile hizmet vermeyi sürdürürken kitap sayısı da hızla artmaya devam etmektedir. Milli Kütüphane’ye Yardım Derneği de bu konuda çabalarını sürdürmektedir. Hükümet de derneğe 208 lira vermiştir.⁸⁸ Dernek söz konusu bağışın bir kısmı ile bir cilt atölyesi kurmuştur.⁸⁹ Diğer taraftan Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi’ndeki kütüphanecilik kursu da kütüphaneci yetiştirmeye devam etmektedir. Söz konusu gelişmelerin yanı sıra Milli Kütüphane bünyesinde Bibliyografya Enstitüsü kurulması için çalışmalar başlatılmıştır.⁹⁰

Sonuç

Türkiye’de 1920’li yıllardan itibaren bir milli kütüphane kurulması istek ve kararı bulunmakta ise de bu istek ve çabaların somut adımlara dönüşmesinde ve Milli Kütüphane’nin kurulmasında Adnan Ötügen’in kişisel çabaları büyük rol oynamıştır. Milli Kütüphane’ye Yardım Derneği de bu zorlu süreçte Ötügen’e, hem bağış ve satın alma yoluyla topladığı kitaplar hem de yaptığı maddi yardımlar ile önemli desteklerde bulunmuştur.

⁸⁵https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc032/kanuntbmmc032/kanuntbmmc03205632.pdf (Erişim Tarihi 13 Ağustos 2022)

⁸⁶ Buna göre Milli Kütüphanenin görevi, “milli kültür araştırmalarını mümkün kılmak, bu maksada elverişli bütün eserleri ve vesikaları bir araya toplayarak esaslı bir merkez vücuda getirmek ve aynı zamanda her türlü ilim ve sanat çalışma ve araştırmalarını kolaylaştırmak.” Şeklinde tanımlanmıştır.

⁸⁷ Kütüphane açılırken tüm çalışanların toplamı 16’dır. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc032/kanuntbmmc032/kanuntbmmc03205632.pdf

⁸⁸ BCA, 30.18.1.2/121.96.3.

⁸⁹ Özerdim, *a.g.m.*, s.43.

⁹⁰ Filiz Başoğul, “Bibliyografya Enstitüsü”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt:21, Sayı:1, 1972, s.38.

Milli Kütüphane batılı ülkelere nazaran geç kurulmuş olmakla birlikte hizmete açıldığı 1948 yılından itibaren önemli bir boşluğu doldurmuştur. Kütüphane, gerek devlet gerekse Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği'nin katkıları ile büyümeye devam etmiştir. Her geçen gün kitap sayısı artan kütüphane için 1954 yılında birinci ek bina, 1963 yılında da ek binaya bitişik iki yeni bina daha yapılmıştır. Milli Kütüphane, ancak 1983 yılında kendisi için inşa edilmiş yeni binasına taşınmıştır. Bu süreçlerde ve sonraki yıllarda Milli Kütüphane'ye Yardım Derneği, kütüphaneye desteklerini sürdürmüştür.

Milli Kütüphane tıpkı kuruluş hedefinde olduğu gibi, başta üniversite öğrencileri olmak üzere toplumun eğitimli kesiminin bilimsel çalışmaları ve araştırmaları için ev sahipliğini üstlenmiştir. Yine kuruluş hedefinde olduğu gibi, Türkiye'de basılan eserlerin derlenmesi ve milli kültürün sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir merkez görevi görmektedir. Bunların yanı sıra, Milli Kütüphane ilk kurulduğu günden itibaren, bilhassa üniversite öğrencileri için, önemli bir ders çalışma mekanı olmuştur.

Milli Kütüphane, Türkiye'de modern kütüphaneciliğin gelişip yaygınlaşmasında da önemli rol oynamıştır. Türkiye'de modern kütüphaneciliğin gelişimi ile Milli Kütüphane'nin kuruluş ve gelişim süreçleri bir birini tamamlamıştır. Türk Milli Kütüphanesi Türkiye'de modern kütüphaneciliğin tatbikat mekanı olmuştur.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri
 BCA, 30.18.1.2/114.66.13
 BCA, 30.18.1.2/121.96.
 BCA, 30.10.0.0/14.81.7.

II. Süreli Yayınlar

Akşam
 Cumhuriyet
 Halkbilgisi Dergisi
 Halkevleri Dergisi
 Son Telgraf
 Türk Kütüphaneciliği Bülteni
 Ulus
 Ülkü
 Yücel

III. Kitaplar

Büyüklimanlı Gönül vd.(Ed), *Geçmişten Geleceğe Köprü Milli Kütüphane*, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 2011.
 Milli Kütüphaneye Yardım Derneği Ana Tüzüğü, Ankara 1947.
 Milli Kütüphane ve Adnan Ötügen, Milli Kütüphane Yayınları, Ankara 1972.
 Neziroğlu, İrfan - Yılmaz, Tuncer, *Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Cilt:1(24 Nisan 1920-22 Mayıs 1950), TBMM Basımevi, Ankara 2013.
 Ötügen, Adnan, *Kütüphaneciliğimiz İçin*, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, Ankara 1979.
 Sefercioğlu, Necmeddin, *Adnan Cahit Ötügen*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2015.

IV. Makaleler

Akbulut, Mustafa "Milli Kütüphaneler", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:XXXIII, Sayı:1, 1984.
 Baysal, Jale, "Kütüphanecilik", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.
 Berker, Aziz, "Kütüphanelerimiz", *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt:4, Sayı:46, 16 Ağustos 1943.
 Cunbur, Müjgan, "Milli Kütüphane Yaptırma Teşebbüsleri", *Halkevleri Dergisi*, Yıl:3, Sayı:30, Nisan 1969.
 Doğdu, Muharrem, "Milli Kütüphane Açılırken", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:21, Eylül 1948.
 _____, "Milli Kütüphane Açılırken"; Doğdu, "Milli Kütüphane", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:29, Mayıs 1949.

- Gökman, Muzaffer, "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu ve Atatürk'e Ait Bir Hatıra", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:1, Sayı:2, 1952.
- Koşay, Hamit Zübeyir, "Kütüphanelere Dair", *Türk Kütüphaneciler Derneği*, Cilt:IX, Sayı:1, 1960.
- Köprülü, Fuat, "Büyük Bir Eksikimiz", *Ülkü*, Cilt:10, Sayı:60, Şubat 1938.
- Ötüken, Adnan, "Milli Kütüphane Kurulurken", *Cumhuriyet*, 9 Ağustos 1939.
- _____, "Kütüphane Meselesi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:2, Sayı:21, 1 Ağustos 1942.
- _____, *Milli Kütüphane Kurulurken*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1946.
- _____, "Devlet Kütüphanesi Kurulurken", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:2 , Sayı:24, 16 Eylül 1942.
- _____, "Örnek Bilim Kütüphanesi", *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, Cilt:4, Sayı:40, 16 Mayıs 1942.
- _____, "Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt:IV, Sayı:1, 1955.
- Özerdim, Sami Nihat, "Ankara'da Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu?", *Yücel*, Sayı:8, Ağustos 1950
- Sefa, Peyami, "Milli Kütüphane", *Ulus*, 19 Mayıs 1949.
- Şahin, Mustafa, "Dünü ve Bugünüyle İzmir Milli Kütüphane", *Tarih ve Toplum*, Cilt:23, Sayı:134, Şubat 1995.
- Şenalp, Leman, "Cumhuriyet Döneminde Kütüphaneciliğimiz", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt: 23, Sayı:1, 1974.
- _____, "Atatürk Dönemi Eğitim Sisteminde Kütüphanelerin Yeri", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Cilt:7, Sayı:21, 1991.
- _____, "Türkiye Milli Kütüphanesi'nin Kuruluş Yılları (1945-1955)", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Cilt:19, Sayı:2, 2005.
- _____, "Milli Kütüphanemizin Kuruluş Yılları Üzerine...", *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt:23, Sayı:2, 2009.
- Tuncor, Ferit Ragıp, "Günden Güne ve Hızla Gelişen Bir Kültür Müessesesi Milli Kütüphane", *Öğretmen*, Yıl:19, Sayı:11, 1966.
- "Türkiye'de 1928-1952 Yıllarına Ait Kitap İstatistikleri", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, 1952.
- Yaşar, Hakan, "Türk Milli Kütüphanesinin Tarihçesine Genel Bir Bakış", *Kitap ve Kütüphane*, Efeakademi Yayınları, İstanbul 2021.

V. İnternet Kaynakları

- Karatepe, Tuba Çavdar, "Milli Kütüphane", <https://islamansiklopedisi.org.tr/milli-kutuphane>, (Erişim tarihi 1 Eylül 2022). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbtbmmc032/kanuntbmmc032/kanuntbmmc03205632.pdf (Erişim tarihi 13 Ağustos 2022)

VI. Tezler

- Avcı, Müşerref, *Atatürk Dönemi Kütüphanecilik Faaliyetleri (1923-1938)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2017.

